

ROOISE STREKEN 33 PHILIPPUS EN WILLEM-ALEXANDER, GRAVEN VAN KATZENELNBOKEN

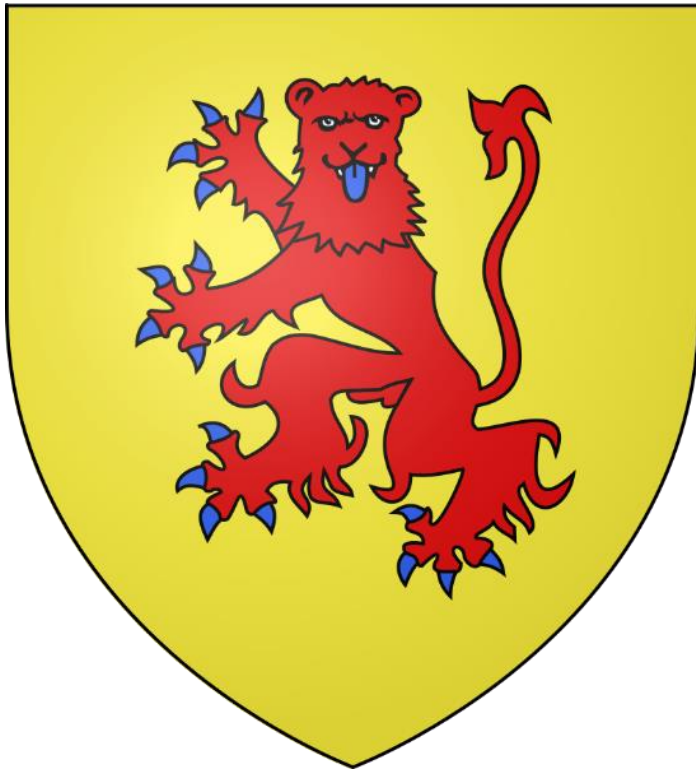
Bronnen

Heemschild 2005 nr. 4 p. 126 Hans Vogel
Heemschild 1971 nr.5 W. Heesters p.5
Heemschild 1991 nr 4 p.109 Bep van Lieshout
Rondom Sint-Oedenrode, Macht, religie en cultuur in de Meierij, 2016
<https://en.wikipedia.org/wiki/Katzenelnbogen>
[https://de.wikipedia.org/wiki/Philipp_von_Katzenelnbogen_\(Bischof\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Philipp_von_Katzenelnbogen_(Bischof))
<https://nl.wikipedia.org/wiki/Investituurstrijd>
<https://www.geni.com/people/Philips-bisschop-van-Osnabr%C3%BCck/6000000109504057926>
<https://en.wikipedia.org/wiki/Katzenelnbogen>
<https://www.routeyou.com/nl-de/location/toppoi/47503310/bezienswaardigheden-in-katzenelnbogen>
<https://de.qaz.wiki/wiki/Katzenelnbogen>
<http://www.sprachlog.de/2009/07/16/skurrile-ortsnamen-heute-katzenelnbogen/>
<https://www.koninklijkeverzamelingen.nl/collectie-online/detail/d816ae46-e4ea-5878-8dfd-18f78729b697>
<https://www.meertens.knaw.nl/bedevaart/bol/plaats/692>
<https://www.geni.com/people/Philips-bisschop-van-Osnabr%C3%BCck/6000000109504057926>

Extra Afbeeldingen

Het middeleeuwse graafschap Rode

Wapen van de graven van Katzenelnbogen. Dit wapen staat nog steeds op het wapenbord van de Oranjes

Feitjes

*Het vrouwenklooster in Hooidonk (Nederwetten) viel onder het klooster in Rolduc.

*Hodunc/Hoge Donk = hoogte, zandkop/heuvel.

* Philippus wordt Philips, Filips of Philip genoemd.

*Osnabrück wordt naast Osnabrug, Osnabrugge of Osenbrugge ook soms Hosenbreichen genoemd.

Ondersteunende bronnen en argumentatie

Philippus komt uit Rode

Filips (van Rode], geboren circa 1095 of anders uiterlijk in 1104, is gestorven in 1173. Hij was in 1129 al actief als proost van het kapittel van Sint-Lebuïnus te Deventer, hetgeen impliceert dat Filips om die functie te kunnen vervullen toen al minimaal 25 jaar moet zijn geweest. In 1141 werd Filips door koning Koenraad III benoemd tot bisschop van Osnabrück. Hij was in 1148 in Nederwetten om de houten kerk van Hooidonk in te wijden. Hij werd door zijn tijdgenoten beschouwd als de beste kenner van het leven van Sint Oda. Aan het eind van zijn leven ontbood hij de Rooise kanunnik Godefridus. Deze kanunnik stelde vervolgens zijn kennis op schrift in zijn bewaard gebleven Levensbeschrijving van de zalige Oda.

Argumentatie dat Philippus uit Katzenelnbogen komt

Professor Arnoud-Jan Bijsterveld beschrijft de argumentatie achter de alternatieve theorie, namelijk dat Philips een telg was uit de familie der graven van Katzenelnbogen. Deze theorie is gebaseerd op de laat vijftiende-eeuwse. 'Cronica sive catalogus episcoporum Osnaburgensium' van de hand van Ertwin Ertmann, burgemeester en geschiedschrijver van Osnabrück (+ 1505). De historicus Friedrich Hausmann oppert een identificatie van proost Philips van Deventer met de gelijknamige kanselier van keizer Hendrik V in Duitsland, die als zodanig in functie was tussen de zomer van 1122 en de vroege zomer van 1125. Als keizerlijk cancellarius was deze Philips tevens proost van het keizerlijke Sint Servaaskapittel in Maastricht. Volgens Hausmann begon deze Philips zijn loopbaan al in 1118 als keizerlijk kanselier in Italië en elect-aartsbisschop van Ravenna. Vanaf september 1122 tot de dood van keizer Hendrik V in 1125 zou hij al diens oorkonden, zowel in Duitsland als in Italië, hebben voorzien van zijn recognitie (erkenning). Over de afstamming van deze kanselier is niets bekend. Het ligt volgens Bijsterveld echter weinig voor de hand zowel kanselier Philips (tevens proost van Maastricht) als proost Philips van Deventer én bisschop Philips van Osnabrück met elkaar gelijk te stellen; Philips' carrière zou dan meer dan een halve eeuw hebben omspannen. Bijsterveld meent daarom de proost van Deventer en de bisschop van Osnabrück wel met elkaar te mogen identificeren, maar de kanselier moet volgens hem een andere persoon zijn geweest.

Philipp von Katzenelnbogen (†1173) war von 1141 bis 1173 Bischof von Osnabrück. Er stammte aus dem Hause Katzenelnbogen. Seine Eltern waren Heinrich I. von Katzenelnbogen und Luidgard von Heimbach (die später noch Hermann von Stahleck heiratete). Er war der Bruder von Heinrich II. von Katzenelnbogen. Zugleich war er der Onkel von Diether von Katzenelnbogen, welcher Propst des Andreasstifts und Kanzler von Heinrich VI. war. Philipp war kaisertreu. 1144 war er an der Zerstörung der Holter Burg beteiligt. Er gilt als Gründer des Nonnenklosters Quernheim. Am 2. Oktober 1165 weihte er Rainald von Dassel zum Bischof.

[**https://de.wikipedia.org/wiki/Philipp_von_Katzenelnbogen_\(Bischof\)**](https://de.wikipedia.org/wiki/Philipp_von_Katzenelnbogen_(Bischof))

Het hoofd van het Huis Oranje-Nassau (de Koning der Nederlanden) voert nog steeds de adellijke titel *Graaf/Gravin van Katzenelnbogen*

[**https://nl.wikipedia.org/wiki/Katzenelnbogen**](https://nl.wikipedia.org/wiki/Katzenelnbogen)

Philippus: proost, bisschop en Rooienaar volgens Hans Vogels en Arnoud-Jan van Bijsterveld (argumenten)

Philips was tussen 1129 en 1134 proost van het Sint Lebuïnuskapittel in Deventer en werd vermeld in de stichtingsoorkonde van de abdij Mariënweerd. Deze functie dankte hij aan bisschop Godebold van Utrecht (1114-1127) of diens opvolger Andreas van Cuijk (1128-1139). In deze hoedanigheid bouwde hij mogelijk de nog bestaande proostdijpoort in

Deventer, welk bouwwerk gedateerd wordt omstreeks 1130 en daarmee één van de oudste huizen in Nederland is waarvan nog resten overeind staan. Hij heeft deze functies waarschijnlijk bekleed totdat hij, tegen de zin van het plaatselijke domkapittel, in 1141 door koning Koenraad III (1138-1152) benoemd werd tot bisschop van Osnabrück. Hij bleef bisschop van Osnabrück tot zijn dood in 1173. In 1148 wijdde hij als bisschop van Osnabrück de houten kerk te Nederwetten in, die door de afvallige priester Leo (mogelijk zijn broer) was gebouwd.

Philips werd in de *Vitae Sanctae Odae Virginis* aangeduid als zijnde uit 'de hoogadellijke heerlijkheid der Rodenaren te zijn voortgekomen'. Ook de *Annales Rodenses* plaatst hem in het Peelland, te weten in Nederwetten, waar hij in 1148 de door de priester Leo gebouwde houten kerk inwijdde. Vandaar dat door zowel Arnoud-Jan Bijsterveld als Hans Vogels verondersteld wordt dat hij uit het geslacht der heren van Rode stamde. Als familielid van de heren van Rode was hij ook gelieerd aan de heren van Cuijk en daarmee aan bisschop Andries van Cuijk, wat dan weer zou hebben bijgedragen aan zijn aanstelling als proost van Deventer.

Hans Vogels veronderstelt dat Philips mogelijk een zoon was van Arnold I, heer van Rode.

Investituurstrijd (Wikipedia)

De Investituurstrijd was een machtsstrijd tussen de Rooms-Duitse keizer en de paus van Rome tijdens de 11e en 12e eeuw. Deze strijd is genoemd naar een formaliteit, de investituur, maar de twistvraag ging steeds over de benoeming van hogere geestelijken (rijks bisschoppen) en de abten en abdissen van rijks abdijen (geestelijke instellingen onder voogdij van de keizer).

In de 10e eeuw had de keizer gaandeweg medezeggenschap verworven bij de benoeming van bisschoppen in het Heilige Roomse Rijk. Erg verwonderlijk was dit niet, want vaak werden er door de keizer landsheerlijke, politieke en zelfs militaire opdrachten aan de bisschoppen toevertrouwd (in dit verband spreekt men van rijks bisschoppen). Dit leidde ook tot misbruiken, zoals simonie (uit winstbejag verhandelen van geestelijke ambten en goederen) en nicolaïsme (zich niet aan het celibaat houden). Als reactie daartegen kwam er tijdens de 11e eeuw een hervormingsbeweging op gang om de invloed van leken op de benoeming van geestelijken uit te bannen (belangrijk in dit verband is de hervormingsbeweging uitgaande van de abdijen van Gorze en Cluny).

Hoewel er reeds ten tijde van keizer Hendrik III († 1056) twistpunten bestonden, wordt vooral zijn zoon keizer Hendrik IV met de Investituurstrijd verbonden geacht. Een eerste conflict ontstond reeds tijdens diens minderjarigheid. Uit onvrede over de benoeming van paus Alexander II (1061-1073) werd in de koninklijke kringen - bij de voogden van Hendrik IV en de rijksadel - tegenpaus Honorius II (1061-1064; †1072) voorgedragen. De strijd kwam echt tot uitbarsting in 1075 tussen keizer Hendrik IV en paus Gregorius VII.

Enerzijds bemoeide de paus zich met de Saksische oorlogen, waardoor het koninklijk gezag werd ondermijnd, anderzijds was de benoeming van de bisschop van Milaan door Hendrik IV de druppel die de emmer deed overlopen.

De koning organiseerde een samenkomst van bisschoppen, waarbij paus Gregorius VII werd afgezet. In antwoord daarop excommuniceerde Gregorius de koning, evenals zijn medestanders. Dit bracht Hendrik in een moeilijke positie, omdat een aantal Duitse bisschoppen zich tegen hem keerde en sommige vorsten hetzelfde dreigden te doen. Hierop ondernam Hendrik een boetetocht naar Canossa (1077), waar de paus op dat ogenblik verbleef bij Mathilde van Toscane. Hendrik toonde zich bereid om zich aan de paus te onderwerpen, maar deze wilde Hendrik aanvankelijk niet ontvangen. Pas nadat de paus hem drie dagen had laten wachten werd de koning uiteindelijk ontvangen. Enkele jaren later laaide de strijd opnieuw op, waarbij de pausen Duitse tegenkoningen benoemden (achtereenvolgens Rudolf van Zwaben †1080; Herman von Salm †1088; Koenraad, zoon van Hendrik IV). Hendrik IV wees van zijn kant een tegenpaus aan, namelijk Clemens III (1080-1100), die hem in 1084 tot keizer zou kronen.

De Investituurstrijd was hiermee verre van afgelopen. Er werden nieuwe afspraken vastgelegd met het Concordaat van Worms in 1122. De kerkelijke en wereldlijke taken van bisschoppen werden beter gescheiden. De keizer verloor zijn ultiem beslissingsrecht over de bisschopsbenoemingen, maar behield het recht om bij de verkiezing aanwezig te zijn. Het toekennen van een wereldlijke machtspositie aan een nieuwgekozen bisschop bleef het privilege van de keizer. Dit betekende een duidelijke aantasting van het gezag van de Duitse keizer: deze kon nog slechts indirect zijn invloed laten gelden.

Een oplaaiing van de Investituurstrijd deed zich nog voor onder keizer Frederik I Barbarossa in de wedijver om de heerschappij in Italië.

De geestelijke positie van de bisschoppen werd uiteindelijk onafhankelijk van de keizer, maar de wereldlijke (territoriale en feodaal-rechterlijke) relatie bleef in principe onaangetast. In Frankrijk (1106) en Engeland (1107) had de koning al eerder zijn recht van investituur opgegeven.

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Investituurstrijd>

Godefridus, Rooise kanunnik en schrijver van het levensverhaal over Sint Oda over Philippus:

‘In deze tijd nu, zetelde te Osnabrugge (Osnabrück) een bisschop. Philips genaamd, hij was hoogbejaard en uit de hoogadelijke heerlijkheid van Rode geboren, die toen beschouwd werd als de beste kenner van het leven van de zalige Oda. Toen ik eens bij hem ontboden werd, ben ik daar een tijdlang gebleven en heb hem gevraagd wat voor iemand Oda tijdens haar leven geweest was en wat over haar levensloop gezegd zou kunnen worden. Ik vertelde hem, dat ik uit de karige bronnen over haar leven, tenminste een korte samenvatting voor het nageslacht wilde samenstellen, tot stichting van de lezers.’

Heemschild 5 1971 W. Heesters p.5

De vita van St. Oda volgens het Meertens instituut

De vita van St. Oda is vermoedelijk een compilatie die bestaat uit een vier- tot vijftal elementen:

1. het bericht over de translatie in de jaren 1091-1119;
2. de eerste proloog en een officie bestaande uit negen 'lectiones', die samen een levensbeschrijving van Oda vormen. Dit officie werd geschreven tussen 1175 en 1230 (en wellicht in het vierde kwart van de 12e eeuw) door Godfried, kanunnik van Sint-Oedenrode. Hierbij verweefde de auteur misschien elementen uit een nog oudere liturgie in zijn tekst. Zijn belangrijkste informant was de waarschijnlijk uit Sint-Oedenrode afkomstige bisschop Filips van Osnabrück (1141-1173);
3. het derde element is Godfrieds verweerbrief, geschreven als reactie op de kritiek op zijn officie
4. het vierde element zijn de toevoegingen op het oorspronkelijke officie, bestaande uit de tweede proloog

<https://www.meertens.knaw.nl/bedevaart/bol/plaats/692>

Pater Wiro Heesters schreef over Philippus in 1971 in Heemschild:

In het feit dat bisschop Philips van Hosenbreichen, zoals hij in de annalen genoemd wordt, de kapel op Hooidonk kwam inwijden, vinden we opnieuw bevestigd, dat de stichting van dit klooster een familieaangelegenheid was. Philips was namelijk afkomstig uit Sint-Oedenrode, en hij was evenals de heer van Stakenburg een lid van de grafelijke familie. Hij was via de bisschop van Utrecht, Andreas van Cuyck, deken geworden van het kapittel van Deventer en van daaruit bisschop van Osnabrück.

Heemschild 5 1971 W. Heesters p.5

Letterlijke tekst van Godefridus over afkomst Philippus en de vertaling hiervan

'His autem diebus viguit Osnabruggae episcopus nomine Philippus, aetate decrepitus, qui ex nobilissimo Rodensium dominio progenitus, tunc optime celeberrimam beatae Odae vitam nosse potabatur'

'De bisschop van Osnabrück genaamd Philippus, op leeftijd, voortgekomen uit de hoogadelijke heerlijkheid der Rodenaren'

Godefridus Rodensis. Vitae Sanctae Odae Virginis, gepubliceerd in Josephus Ghesquierus presbyter et Isfridus Thysius canonicus regularis Tongerloensis, ed. Acta Sanctorum Belgii Selecta. Tomus Sextus. Tongerlo, 1794, pag. 620

J. van der Straeten. "Sainte Ode, patronne de Sint-Oedenrode", in Analecta Bollandiana, jaargang 76, 1958 pag. 89-90; op citaat Arnoud-Jan Bijsterveld. "Het geslacht Van Rode in de twaalfde eeuw". In prof dr. Arnoud-Jan Bijsterveld en dr. Véronique Roelvink, red. Rondom Sint-Oedenrode. Macht, religie en cultuur in de Meierij. Uitgeverij Pictures Publishers, Woudrichem, 2016, pag. 29).

Etymologie van de naam Katzenelnbogen

In German, the name Katzenelnbogen literally translates to 'cat's elbow', arguably a later mondegreen. Historians speculated that the name derives

from *Cattimelibocus*, a combination of two words: the ancient Germanic tribal name of the Chatti and *Melibokus*, a generic Roman name for 'mountains'. The theory is based on the name Μηλίβοκον (*Mēlibokon*) used by Ptolemy specifically for a mountain range farther to the east, either the Harz, the Thuringian Forest, or both. Melibokon in a Latinised form would then be *Melibocus* or *Melibokus*. The fact that the name, in any recognisable form, first appears in medieval documents also suggests that it has no older, i.e. Roman, origin.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Katzenelnbogen>